

ILGTSPĒJĪGS PATĒRIŅŠ UN RAŽOŠANA

Ilgtspējīga izaugsme ir viens no galvenajiem Eiropas Savienības mērķiem. Saskaņoties ar globālu dabas resursu nepietiekamību, ražotājiem un patērētājiem lielākais uzdevums ir īstenot pieeju “izdarīt vairāk ar mazākiem līdzekļiem”. Lai risinātu šo uzdevumu laikā, kad notiek straujas klimata pārmaiņas un pieaug pieprasījums pēc enerģijas un resursiem, ES ir ieviesusi plaša spektra politikas nostādnes un iniciatīvas, ar kurām panākt ilgtspējīgu patēriņu un ražošanu. Ar šiem pasākumiem ir jāuzlabo vispārējie ražojumu ekoloģiskie raksturlielumi visā to aprites ciklā, jāveicina pieprasījums pēc labākiem produktiem un ražošanas tehnoloģijām un jāpalīdz patērētājiem izdarīt informētu izvēli.

JURIDISKAIS PAMATS

Līguma par Eiropas Savienības darbību 191.–193. pants.

SASNIEGUMI

A. Ilgtspējīga patēriņa un ražošanas (SCP) rīcības plāns

Komisija 2008. gada jūlijā ierosināja pasākumu un priekšlikumu kopumu par SCP un ilgtspējīgu rūpniecības politiku (SIP) ([COM\(2008\)0397](#)) ar mērķi uzlabot ražojumu ekoloģiskos raksturlielumus visā to aprites ciklā, palielināt patērētāju izpratni un pieprasījumu pēc ilgtspējīgām precēm un ražošanas tehnoloģijām, veicināt ES rūpniecības inovāciju un pievērsties starptautiskiem aspektiem. Šie priekšlikumi izriet no tādām pašreizējām ES politikas nostādnēm un tās papildina, kā integrēta ražojumu politika (IPP), ar ko Eiropas politikas nostādnēs pirmoreiz oficiāli ieviesa aprites cikla koncepciju (LCT). LCT mērķis ir apzināt iespējas uzlabot preces un pakalpojumus, ar ko varētu mazināt ietekmi uz vidi un samazināt resursu izmantojumu visos attiecīgā ražojuma vai pakalpojuma aprites cikla posmos (izejvielas/ piegādes ķēdes/ ražojuma izmantojums/ nolietojums: apglabāšanas ietekme un otrreizējās izmantošanas vai pārstrādes iespējas). SCP rīcības plāna rezultātā tika izstrādātas iniciatīvas šādās jomās: Ekodizaina direktīvas darbības jomas paplašināšana, Ekomarkējuma regulas pārskatīšana, Vides vadības un audita sistēmas regulas pārskatīšana, tiesību akti par zaļo publisko iepirkumu, resursu efektīvas izmantošanas ceļvedis un ekoinovācijas rīcības plāns.

Šie instrumenti ir ES atjauninātās ilgtspējīgas attīstības stratēģijas (ES SDS) neatņemama daļa, un tās 2009. gada pārskatītajā versijā ir nostiprināta ES ilgtermiņa apņemšanās izpildīt ilgtspējīgas attīstības uzdevumus, vienlaikus atzīstot, cik svarīgi ir

nostiprināt sadarbību ar partneriem ārpus ES, piemēram, ar ANO Marrākešas procesa starpniecību.

B. Ceļvedis par resursu efektīvu izmantošanu Eiropā

Pēc stratēģijas “Eiropa 2020” pamatiniciatīvas par resursu efektīvu izmantošanu pieņemšanas, kurā prasīts izstrādāt vidēja termiņa un ilgtermiņa stratēģijas mērķus resursu efektīvai izmantošanai un izklāstīt līdzekļus šo mērķu sasniegšanai, 2011. gadā sāka īstenot Ceļvedi par resursu efektīvu izmantošanu Eiropā. Tajā ir ierosināti veidi, kā palielināt resursu produktivitāti un nošķirt ekonomisko izaugsmi no resursu izmantošanas un tās ietekmes uz vidi (sk. arī faktu lapu [2.5.6](#). “Resursu efektīva izmantošana un aprites ekonomika”).

C. Ekomarķējums un energomarķējums

Marķējums sniedz izšķirošu informāciju, kas patērētājiem ļauj izdarīt informētu izvēli. Eiropas ekomarķējums ir 1992. gadā izveidota brīvprātīga sistēma, lai mudinātu uzņēmumus tirgot tādus ražojumus un pakalpojumus, kas atbilst noteiktiem vides aizsardzības kritērijiem. Šos kritērijus izstrādā un pārskata Eiropas Savienības Ekomarķējuma komiteja (ESEK), kura ir arī atbildīga par saistītajām vērtēšanas un pārbaudes prasībām. Kritēriji tiek publicēti *Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī*. Ražojumi un pakalpojumi, kam piešķirts ekomarķējums, ir apzīmēti ar zieda logotipu, kas ļauj patērētājiem, tostarp gan publiskajiem, gan privātajiem pircējiem, tos viegli identificēt. Līdz šim šāds marķējums ir piešķirts tīrīšanas līdzekļiem, ierīcēm, papīra izstrādājumiem, apģērbam, mājas un dārza precēm un tādiem pakalpojumiem kā tūristu izmitināšana. Ekomarķējuma kritēriji netiek balstīti uz vienu vienīgu faktoru, bet uz pētījumiem, kuros analizēta ražojuma vai pakalpojuma ietekme uz vidi visā tā aprites ciklā. Ekomarķējuma regulas (Regula (EK) Nr. 66/2010) 2008. gada pārskatīšanas mērķis bija veicināt brīvprātīgās ekomarķējuma sistēmas izmantošanu, mazinot tās noteikumu izpildes izmaksas un birokrātisko slogu.

Komisija 2017. gada 30. jūnijā iesniedza secinājumus par Ekomarķējuma regulas novērtējumu (atbilstības pārbaude). Tā konstatēja, ka minētā regula ir atbilstīga, kopumā saskaņota un nodrošina ES pievienoto vērtību. Tomēr tā arī secināja, ka minētā regula ir tikai daļēji efektīva (lai gan tā ļauj uzlabot to ražojumu ekoloģiskos raksturlielumus, kuriem ir marķējums, kritēriji var nebūt atbilstoši, un dažu ražojumu veidu izmantošana joprojām ir zema) un tikai daļēji lietderīga (ar atbilstības nodrošināšanu saistītās izmaksas dažkārt var radīt šķēršļus dalībai). Ar Direktīvu 92/75/EEK ieviesa ES mēroga energomarķējuma sistēmu mājāsaimniecības ierīcēm (sadzīves preces), paredzot izstrādājumu marķējumā un brošūrās iespējamajiem patērētājiem sniegt enerģijas patēriņa informāciju par visiem pieejamajiem modeļiem. Kopš šīs sistēmas ieviešanas 1995. gadā ES energomarķējums ir gan ražotājiem, gan patērētājiem kļuvis plaši pazīstams un tiek ievērots. 2010. gada jūnijā tika pārskatīta Energomarķējuma direktīva (Direktīva 2010/30/EK), lai iekļautu tās darbības jomā plašāku ražojumu klāstu, ietverot enerģiju patērējošus un citus ar enerģiju saistītus ražojumus. Komisija 2015. gada 15. jūlijā ierosināja atgriezties pie vienas marķēšanas skalas no A līdz G. Ar 2017. gada 4. jūlija Regulu (ES) 2017/1369, ar ko izveido energomarķējuma satvaru un atceļ Direktīvu 2010/30/ES, ir izveidotas jaunas energomarķējuma prasības atsevišķām ražojumu grupām. Konkrētāk, no

2021. gada piecas ražojumu grupas (ledusskapji, trauku mazgāšanas mašīnas, veļas mazgāšanas mašīnas, televizori un lampas) tiks "atjauninātas": piemēram, ražojums, kura energoefektivitātes klase ir A+++, pēc "atjaunināšanas" tiks iedalīts B klasē, nemainot neko tā enerģijas patēriņā. Sākotnēji A klase būs tukša, lai dotu vietu energoefektīvākiem modeļiem. Tādējādi patērētāji varēs daudz vienkāršāk atšķirt energoefektīvākos ražojumus.

D. Ekodizains

Ekodizaina direktīva nodrošina ražojumu tehnisko uzlabošanu. Direktīvā 2005/32/EK ir paredzētas pamatnostādnes, lai noteiktu ekodizaina prasības, kas piemērojamas enerģiju patērējošiem ražojumiem (*EuP*), grozot Direktīvu 92/42/EEK, Direktīvu 96/57/EK un Direktīvu 2000/55/EK par energoefektivitātes prasībām attiecībā uz tādiem ražojumiem kā, piemēram, karstā ūdens katli, datori un televizori. Saskaņā ar komitoloģijas procedūru Komisija pa šo laiku ir pieņēmusi vairākus 2005. gada direktīvas īstenošanas pasākumus. 2009. gadā (Direktīva 2009/125/EK) notika 2005. gada direktīvas pārskatīšana, paplašinot tās darbības jomu, lai iekļautu ne tikai enerģiju patērējošus ražojumus, bet arī citus ar enerģiju saistītus ražojumus; tie ir ražojumi, kas nepatērē enerģiju to izmantošanas laikā, bet netieši ietekmē enerģijas patēriņu, piemēram, ūdeni izmantojošas ierīces, logi vai izolācijas materiāli. Komisija 2012. gadā publicēja pārskatu par Direktīvu 2009/125/EK, secinot, ka nepastāv tūlītēja nepieciešamība pārskatīt Ekodizaina direktīvu vai paplašināt tās darbības jomu, iekļaujot ar enerģiju nesaistītus ražojumus.

E. Vides vadības un audita sistēma (EMAS)

EMAS ir uzņēmumiem un citām organizācijām paredzēts pārvaldības instruments, ar ko novērtēt savus darbības rādītājus vides jomā, ziņot par tiem un tos uzlabot. Šī sistēma uzņēmumiem ir bijusi pieejama kopš 1995. gada, taču sākotnēji to attiecināja tikai uz rūpniecības nozaru uzņēmumiem. Tomēr kopš 2001. gada *EMAS* ir bijusi pieejama visām ekonomikas nozarēm, ietverot sabiedriskos un privātos pakalpojumus. 2009. gadā *EMAS* regula (Regula (EK) Nr. 1221/2009) tika pārskatīta un grozīta, lai vēl vairāk mudinātu organizācijas reģistrēties *EMAS*. Šī *EMAS* regulas pārskatīšana ir uzlabojusi sistēmas piemērojamību un uzticamību, kā arī nostiprinājusi tās redzamību un ietekmi. 2017. gadā tika grozīts *EMAS* regulas I, II un III pielikums, lai iekļautu izmaiņas saistībā ar ISO 14001:2015 standarta pārskatīšanu. Regula (ES) 2017/1505, ar ko groza šos pielikumus, stājās spēkā 2017. gada 18. septembrī.

F. Zaļais publiskais iepirkums (GPP)

GPP ir brīvprātīga politika, ar ko atbalstīt valsts iestādes, lai tās iepirktu ražojumus, pakalpojumus un būvdarbus, kam ir mazāka ietekme uz vidi. Iepriekšējos gados *GPP* koncepcija ir tikusi plaši atzīta kā noderīgs instruments, ar ko attīstīt ekoloģiskāku ražojumu un pakalpojumu tirgu un samazināt valsts iestāžu darbību ietekmi uz vidi. Valsts rīcības plāni (*NAP*) ir līdzekļi, ar ko dalībvalstīm īstenot *GPP*. Divas 2004. gadā pieņemtas publiskā iepirkuma direktīvas (Direktīva 2004/18/EK un Direktīva 2004/17/EK) bija pirmās, kurās tika iekļautas konkrētas atsauces uz iespēju līgumtiesību piešķiršanas procesā ņemt vērā vides apsvērumus, piemēram, tehniskajās specifikācijās iekļaut vides prasības, izmantot ekomarķējumu vai piemērot piešķiršanas kritērijus, pamatojoties uz ekoloģiskiem raksturlielumiem. Ar trim

2014. gada februārī pieņemtām direktīvām, kas ir daļa no publiskā iepirkuma reformas saistībā ar Vienotā tirgus aktu – Direktīva 2014/24/ES (Klasiskā direktīva), Direktīva 2014/25/ES (Sabiedrisko pakalpojumu direktīva) un Direktīva 2014/23/ES (Koncesiju direktīva) – tiek vienkāršotas attiecīgās procedūras, uzlabojot uzņēmumu iespējas īstenot inovācijas un mudinot plašāk izmantot zaļo publisko iepirkumu, tādējādi atbalstot pāreju uz resursefektīvu un mazoglekļa ekonomiku.

Komisija 2008. gadā publicēja paziņojumu “Publiskais iepirkums, ņemot vērā vides uzlabošanas aspektus” ([COM\(2008\)0400](#)), kurā noteica vairākus pasākumus, kas jāveic, lai dalībvalstīm un atsevišķām līgumslēgšanas iestādēm palīdzētu īstenot *GPP*. Tā rezultātā ES *GPP* kritēriji ir tikuši izstrādāti kā daļa no brīvprātīgas pieejas *GPP*. Līdz šim ir publicēts 21 *GPP* kritēriju kopums vairākām nozarēm, tādām kā transports, IT biroju aprīkojums, tīrīšanas līdzekļi un pakalpojumi, būvniecība, siltumizolācija, dārza preces un pakalpojumi.

G. Rīcības plāns ekoinovācijām (EcoAP)

Komisijas 2011. gada decembrī sāktais *EcoAP* ir Vides tehnoloģiju rīcības plāna (*ETAP*) ([COM\(2004\)0038](#)) pēctecis, un tajā ņemta vērā *ETAP* pieredze. *ETAP* mērķis bija sekmēt vides tehnoloģiju attīstību un izmantošanu un uzlabot Eiropas konkurētspēju šajā jomā.

EcoAP galvenokārt ir saistīts ar stratēģijas “Eiropa 2020” pamatiniciatīvu “Inovācijas savienība”. Tā mērķis ir paplašināt inovācijas politikas virzību uz ekoloģiskām tehnoloģijām un ekoinovāciju un uzsvērt, ka vides politika var būt ekonomikas izaugsmes faktors. Tā uzdevums ir arī pievērsties konkrētiem ekoinovācijas šķēršļiem un iespējām, jo īpaši tiem jautājumiem, kas nav ietverti plašākās inovācijas politikas nostādņēs.

EcoAP ir plaša politikas sistēma, ko var finansēt no dažādiem avotiem. No 2014. līdz 2020. gadam galvenais atbalsta avots būs programma “Apvārsnis 2020”. Citi avoti ietver Eiropas struktūrfondus un ieguldījumu fondus, piemēram, Eiropas Reģionālās attīstības fondu, vides un klimata pasākumu programmu *LIFE*, *COSME* un kopējo lauksaimniecības politiku. Būtiska ekoinovācīviem uzņēmumiem pieejamā finansējuma daļa tiek piešķirta ar jauniem finansēšanas instrumentiem, ko Komisija izstrādājusi, lai šiem uzņēmumiem piedāvātu aizdevumu un kapitāla mehānismus.

Pēdējos gados daudzi *EcoAP* mērķi ir apvienoti aprites ekonomikas koncepcijā, kas nozīmē ekonomiku, kurā līdzīgi kā dabā netiek radīti nekādi atkritumi. Ekoinovācijas ir svarīgas, lai sasniegtu vairākus aprites ekonomikas aspektus: rūpniecības nozaru simbiozi jeb ekoloģiju, izstrādi, kas balstīta uz principu “no šūpuļa līdz šūpulim”, un jaunus, novatoriskus uzņēmējdarbības modeļus utt. (skatīt arī faktu lapu [2.5.6.](#) “Resursu efektīva izmantošana un aprites ekonomika”).

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Parlaments daudzkārt ir paudis atbalstu *SCP* rīcības plānam un tā komponentiem. Kad 2009. gadā notika Ekodizaina direktīvas pārskatīšana, Parlaments sekmīgi nostiprināja aprites cikla analīzes koncepciju un jo īpaši izpratni par resursu un materiālu ziņā efektīvu pieeju. Parlaments arī panāca, ka tiek iekļauti detalizēti noteikumi par maziem un vidējiem uzņēmumiem un par patērētāju informēšanu. Parlaments arī stingri

atbalstīja direktīvas darbības paplašināšanu, lai tajā iekļautu ar enerģiju saistītus ražojumus.

Parlamentam ir bijusi arī svarīga nozīme tādu noteikumu iekļaušanā publiskā iepirkuma direktīvās, ar kuriem iespējams veikt videi draudzīgākus iepirkumus. Iepriekšējā 2014. gadā pieņemto publiskā iepirkuma direktīvu pārskatīšanā Parlaments *inter alia* atbalstīja jauna kritērija “saimnieciski visizdevīgākais piedāvājums” (*MEAT*) ieviešanu līgumtiesību piešķiršanas procedūrā. Tādējādi valsts iestādes varēs lielāku vērību pievērst kvalitātei, vides apsvērumiem, sociāliem aspektiem un inovācijai, vienlaikus joprojām ņemot vērā iepirkuma priekšmeta cenu un aprites cikla izmaksas.

Parlaments 2006. gada 24. janvārī parakstīja *EMAS* deklarāciju, apņēmoties nodrošināt, ka Parlamenta darbības atbilst pašreizējai paraugpraksi vides vadības jomā. Parlaments 2007. gadā saņēma ISO 14001.2004 sertifikātu un tika reģistrēts *EMAS*. Parlaments arī piemēro zaļā publiskā iepirkuma procedūru.

EcoAP Parlaments atzinīgi vērtēja savā 2013. gada 17. oktobra rezolūcijā. Parlaments uzsvēra iespējamo sinerģijas ietekmi, kāda ekoinovācijai var būt ilgtspējīgu darbvietu radīšanā, vides aizsardzībā un ekonomiskās atkarības mazināšanā. Turklāt rezolūcijā tika uzsvērts ekoinovācijas transversālās politikas raksturs un vajadzība ekoinovāciju integrēt visās politikas jomās. Šajā ziņā Parlaments atzinīgi vērtēja iespējas ekoinovāciju finansēt no programmas “Apvārsnis 2020”, *COSME*, *LIFE* un kopējās lauksaimniecības politikas un uzsvēra nozīmi, kāda ir jaunu ES finanšu instrumentu radīšanai, kuri kļūtu par stratēģijas “Eiropa 2020” pamatiniciatīvu “Inovācijas savienība” un “Resursu ziņā efektīva Eiropa” mehānismiem.

Sarunās par daudzgadu finanšu shēmu 2014.–2020. gadam Parlaments prasīja palielināt ES ilgtermiņa budžetu minētajam laikposmam, ņemot vērā stratēģijā “Eiropa 2020” izvirzītos vērienīgos mērķus ilgtspējīgas izaugsmes un darbvietu jomā. Sarunās par konkrētām programmām Parlamentam izdevās ekoinovāciju iekļaut tajās ieguldījumu prioritātēs, kas ir finansējamas no Eiropas Reģionālās attīstības fonda.

Parlaments 2017. gada 13. jūnijā arī pieņēma normatīvu rezolūciju par sadzīves tehnikai izmantojamā marķējuma vienkāršošanu, izmantojot skalu no A līdz G, tādējādi ļaujot patērētājiem izvēlēties ražojumus, kas samazina enerģijas patēriņu un viņu elektroenerģijas rēķinus.

Parlaments 2017. gada 4. jūlija rezolūcijā “Ilgāks produktu derīguma laiks: priekšrocības patērētājiem un uzņēmumiem” aicināja Komisiju uzlabot informācijas sniegšanu par produktu izturīgumu, apsverot brīvprātīga Eiropas marķējuma ieviešanu, kas jo īpaši attiektos uz ražojuma izturīgumu, ekodizaina iezīmēm, uzlabojamību atbilstīgi tehnikas attīstībai un remontējamību.

2017. gada jūnijā Parlaments publicēja pētījumu par zaļo publisko iepirkumu, kurā izvērtēta *GPP* pašreizējā izmantošana un iespējas ES saistībā ar un balstoties uz Komisijas ES rīcības rīcības plānu pārejai uz aprites ekonomiku. Pētījumā tika konstatēti ar vidi saistīti ieguvumi iedzīvotājiem, kā arī ieguvumi nodarbinātībai un vispārējai ekonomikai Eiropas līmenī. Tas ir tāpēc, ka Eiropas valstīs publiskajā sektorā strādā vairāk nekā 25 % no kopējā nodarbināto skaita. Vairāk nekā 250 000 publiskā sektora iestāžu Savienībā katru gadu iztērē apmēram 14 % no IKP, iegādājoties pakalpojumus, būvdarbus un piegādes. Valsts sektora iestādes

ar savu iepirkuma politiku var ievērojami sekmēt aprites ekonomiku, iepērkot videi draudzīgākus produktus un enerģiju, uzlabojot funkcionālu un atkārtotu izmantošanu un veicinot augstas vērtības pārstrādi.

Georgios Amanatidis
05/2019

